

ELŐSZÓ

A szótár használatáról

Jelen szótár előzményeinek I. I. Ubin „Словарь усилительных словосочетаний русского и английского языков. Dictionary of Russian and English Lexical Intensifiers” (1995) című szótára, I. I. Szuscinszkij „Словарь усилительных словосочетаний русского и немецкого языков. Wörterbuch der verstärkenden Wortgruppen der russischen und der deutschen Sprachen” (1997) című szótára, Székely Gábor „A fokozó értelmű szókapcsolatok magyar és német szótára. Wörterbuch der verstärkenden Wortgruppen der ungarischen und der deutschen Sprache” (2003) című szótára, Tukacs Tamás „Túlzásba vitt szavak. A fokozó értelmű szókapcsolatok magyar–angol szótára” (2015) című műve és Répási Györgyné „Túlzásba vitt orosz szavak. A fokozó értelmű szókapcsolatok magyar–orosz szótára” (2015) című műve tekinthető.

A „Túlzásba vitt német szavak. A fokozó értelmű szókapcsolatok magyar–német szótára” tulajdonképpen sajátos **kollokáció-szótár**. A kollokációk olyan szókapcsolatok, amelyeknek jelentése átlátható, ám a variabilitás (azaz a kifejezések elemeinek cserélhetősége) viszonylag szűk, olykor teljesen kizárt. Tipikus kollokáció például a *megrögzött agglegény*, a *súlyos beteg*, a *fogas kérdés*, az *élesen lát* szókapcsolat. E szótárban azokat a magyar és német szókapcsolatokat gyűjtöttük össze, amelyek a szótárban címszókként megjelenő kulcsszók jelentését erősítik, fokozzák.

A lexikai fokozás sajátosságaiból következően a gyűjtemény nem csak kollokációkat tartalmaz. Helyet kaptak a szótárban olyan „félszabad” szókapcsolatok is, amelyek sem igazi kollokációknak, sem igazi szabad szószervezeteknek nem tekinthetők. „Félszabad” szókapcsolat például a *hihetetlenül drága* kifejezés, mert ebben a szókapcsolatban a *hihetetlenül* szó sok más szóval (például *borzalmasan, felbecsülhetetlenül, hallatlanul, iszonyatosan, jó, nagyon* stb.) felcserélhető, de csak akkor, ha az így alkotott szókapcsolatok szintén erősítést, fokozást fejeznek ki. Másrészt a fokozó elemek nem kapcsolódhatnak minden fokozható kulcsszóhoz (**hihetetlenül diktátor*).

A szótár – bizonyos szempontból – sajátos **szinonimaszótárnak** is tekinthető. A fokozó értelmet ugyanis olykor a kulcsszó szinonimája, tehát egyetlen szó vagy szóösszetétel, nem pedig szókapcsolat hordozza (*drága* < *megfizethetetlen*; *szárazság* < *aszály*; *egyenes* < *nyílegyenes*; *kemény* < *kőkemény*). Az ilyen típusú kifejezések is helyet kaptak a gyűjteményben.

Azt is mondhatjuk, hogy a szótár **frazeológiai szótár**. Tartalmaz ugyanis komparatív frazeologizmusokat (*éhes* < *éhes, mint a farkas*; *szép* < *szép, mint az álom*), és olyan frazeologizmusokat is, amelyeknek jelentése a szinonimákhoz hasonlóan a kulcsszóhoz viszonyítva fokozást, erősítést fejez ki, de maguk a frazeologizmusok – eltérően a komparatív

frazeologizmusoktól – nem „átláthatók”, tehát jelentésük nem vezethető le az alkotóelemek jelentéséből (*tűbe lehetne fűzni* `nagyon karcsú'; *vág az esze, mint a borotva* `nagyon okos').

Végül e szótár magyar–német **ekvivalencia-szótár**, mert – eltérően a korábban említett fokozó értelmű szókapcsolatokat tartalmazó szótáraktól – itt az egyes szócikkekben a magyar nyelvi kifejezések idegen nyelvi megfelelőit („ekvivalenseit”) párhuzamosan rendezve találja meg a szótár használója.

A szócikkek felépítése a fokozó értelmű szókapcsolatok fentebb felsorolt változatainak különböző típusait tartalmazza a következő logikai rend szerint:

1. A magyar (fokozható) kulcsszó.
2. A kulcsszó jelentése.
3. A (szabad, félszabad, szerkezeteket, kollokációkat alkotó) fokozó elemek.
4. A fokozó értelmű szinonimák (jelzése: ♦).
5. A fokozó értelmű szóösszetételek (jelzése ♣).
6. A komparatív frazeologizmusok (jelzése ♠).
7. A (nem átlátható) frazeologizmusok (jelzése ◇).

A célnyelvi megfelelőket a szótár ugyanilyen sorrendben tartalmazza.

Megjegyzendő, hogy nem minden szócikk tartalmaz minden változatot, hiszen számos olyan kulcsszó van, amelynek például nincs fokozó értelmű szinonimája, vagy amellyel nem alkothatunk komparatív frazeologizmust.

2017. augusztus 29.

A szerzők